

РЕГІОНАЛЬНА ЕКОНОМІКА

УДК 332.01:331.56

В.В. СЕРГЕЄВ, доктор технічних наук,
радник Дніпропетровської обласної державної адміністрації

О.М. ЗБОРОВСЬКА, доктор економічних наук, доцент,
завідувач кафедри Дніпропетровського університету імені Альфреда Нобеля

В.П. КУЗНЕЦОВА,
директор Дніпропетровського обласного центру зайнятості

ДИНАМІКА І АНАЛІЗ РІВНЯ БЕЗРОБІТТЯ У ДНІПРОПЕТРОВСЬКІЙ ОБЛАСТІ

У статті показано динаміку і стан процесів, що відбуваються в соціально-трудої сфері Дніпропетровської області.

Ключові слова: населення, ринок праці, зайнятість населення, рівень оплати праці, безробіття.

Вступ. Збереження та розвиток трудових ресурсів – стратегічне завдання сталого розвитку України. Основною ознакою сучасного етапу цивілізаційного розвитку суспільства є різке зростання ролі людини в системі факторів виробництва, що зумовлює необхідність глибокої соціальної переорієнтації економічних пріоритетів. Людина ставиться у центр соціально-економічної системи. В Україні спостерігаються негативні процеси зниження кількісних та якісних характеристик трудових ресурсів, відбуваються деформації між попитом та пропозицією робочої сили на ринку праці, знизився рівень якості освіти та охорони здоров'я, відбуваються вкрай небезпечні процеси депопуляції української нації.

Актуальність дослідження структурних особливостей безробіття як ключового індикатора національної економіки в умовах мінливих вимог ринку праці обумовлена необхідністю аналізу змін, що відбуваються в галузях, виявлення факторів ризику безробіття залежно від рівнів освіти, кваліфікації, професійної приналежності, віку, статі, інших характеристик. Потреба вивчення структурних особ-

ливостей безробіття зростає і у зв'язку з дедалі більшим впливом на ринок праці міжнародних господарських зв'язків і необхідністю розробки політики, спрямованої на мінімізацію негативних для зайнятих на відповідних підприємствах наслідків зростаючого товарного імпорту, перенесення виробництва за кордон, а також скорочення робочих місць на підприємствах, підконтрольних іноземному капіталу. Розгляд організаційно-правового та фінансово-економічного механізмів підтримки безробітних та сприяння їх працевлаштуванню в Дніпропетровській області становить і практичний інтерес з огляду гострої необхідності формування системи захисту від безробіття, адекватної вимогам сучасної економіки. У цьому зв'язку зростаючого значення набуває аналіз взаємодії всіх рівнів влади, що дозволяє більш гнучко вирішувати безліч питань, пов'язаних з гарантіями безробітним на регіональному рівні.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичні та методичні аспекти актуальних проблем економіки праці значного розвитку одержали в працях відомих українських економістів: В. Яцен-

ко, Л. Колешні, О. Пазюка, О. Пономарьова та ін. Проте відзначимо, що вчені, аналізуючи ринкові перетворення у сфері зайнятості в Україні, здебільшого досліджують соціальні проблеми, які несе в собі розповсюдження та укорінення безробіття, залишаючи поза увагою структурні й динамічні аспекти зайнятості та безробіття на регіональному рівні.

Метою дослідження є аналіз сучасних тенденцій поширення безробіття; його професійно-кваліфікаційних, вікових та районних особливостей в Дніпропетровській області.

Результати дослідження. Стійкість і збалансованість ринку праці Дніпропетровської області є одним з факторів, що забезпечує конкурентоспроможність економіки та соціальну стабільність у регіоні і, у свою чергу, ринок праці розвивається і трансформується під дією економічних, соціальних та демографічних факторів.

Формування ринкової економіки суттєво впливає на зайнятість населення. Останніми роками в Дніпропетровській області спостерігались зниження рівня безробіття і зростання зайнятості. Значну частину вивільнених працівників поглинув приватний сектор, зросла кількість зайнятих в особистих селянських господарствах. Внаслідок зростання попиту на робочу силу зменшилося навантаження незайнятого населення на одне вільне робоче місце.

Кількість зайнятого населення в цілому по Україні становила 20,0 млн осіб та порівняно з I кварталом 2011 р. знизилась на 67,9 тис. осіб. Рівень зайнятості населення зріс з 58,6 до 58,8% відповідно [2]. У I кварталі 2012 р. кількість зайнятого населення у Дніпропетровській області становила 1514,1 тис. осіб, і порівняно з I кварталом 2011 р., зменшилась на 14,0 тис. осіб. Рівень зайнятості населення зріс з 60,6 до 60,8% [1].

Також у Дніпропетровській області відбувається зростання середньооблікової кількості штатних працівників, яка у липні 2012 р. становила 940,6 тис. осіб проти 926,6 тис. осіб у липні 2011 р.

За видами економічної діяльності відбулося її зростання у переважній більшості видів. У середньому по Україні середньооблікова кількість штатних працівників у липні 2012 р. становила 10 млн 592 тис. осіб та порівняно з відповідним місяцем 2011 р., збільшилась на 30,2 тис. осіб (рис. 1).

Зазначимо, що промислові підприємства Дніпропетровської області відчувають брак кваліфікованої робочої сили. У 2011 р. до служби зайнятості Дніпропетровської області організаціями і підприємствами було заявлено потребу (з урахуванням вакансій, зареєстрованих на початок року) в 8016 працівниках для заміщення вільних робочих місць. З них для заміщення за робітничими професіями на промислових підприємствах потреба склала 3822 людини, або 47,7% від загальної кількості вакансій. Із загальної кількості вакансій, заявлених від початку року, 56% – вакансії з оплатою праці вище прожиткового мінімуму.

Протягом січня – серпня 2012 р. послугами Дніпропетровської обласної служби зайнятості скористались майже 88,7 тис. громадян, не зайнятих трудовою діяльністю, що на 1,6% менше, ніж у відповідному періоді торік [3].

Скорочення кількості незайнятих громадян спостерігалось у переважній більшості центрів зайнятості області (рис. 2).

Найбільше зростання кількості незайнятих громадян, що скористалися послугами служби зайнятості, відбулося у Солонянському РЦЗ – 120,3%, Бабушкінському РЦЗ м. Дніпропетровська – 110,1, Тернівському МЦЗ – 108,5, Дніпродзержинському МЦЗ та Магдалинівському РЦЗ – 106,7, Нікопольському МРЦЗ та Кіровському РЦЗ м. Дніпропетровська – 106,1, Верхньодніпровському РЦЗ – 105,8, Юр'ївському РЦЗ – 105,2%.

На ринку праці області спостерігається дисбаланс між попитом на робочу силу та її пропозицією. Станом на 1 вересня 2012 р. у середньому по Дніпропетровській області на 1 вакансію претенду-

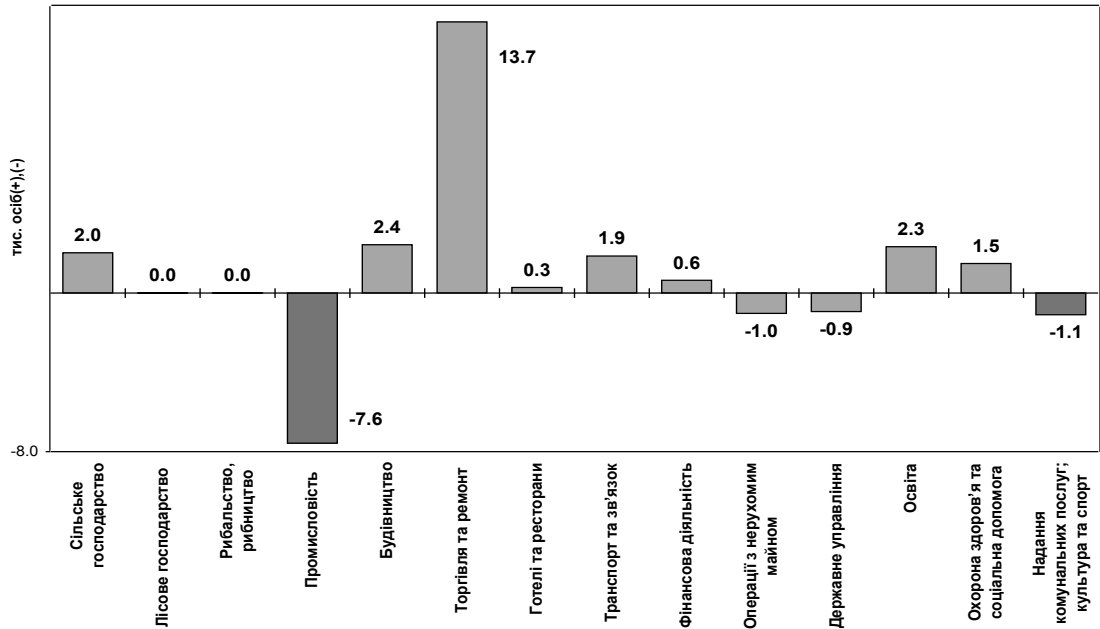

Рис. 1. Приріст (+) або зменшення (-) середньооблікової кількості штатних працівників у Дніпропетровській області за видами економічної діяльності (у липні 2012 р. у відношенні до липня 2011 р.) [1].

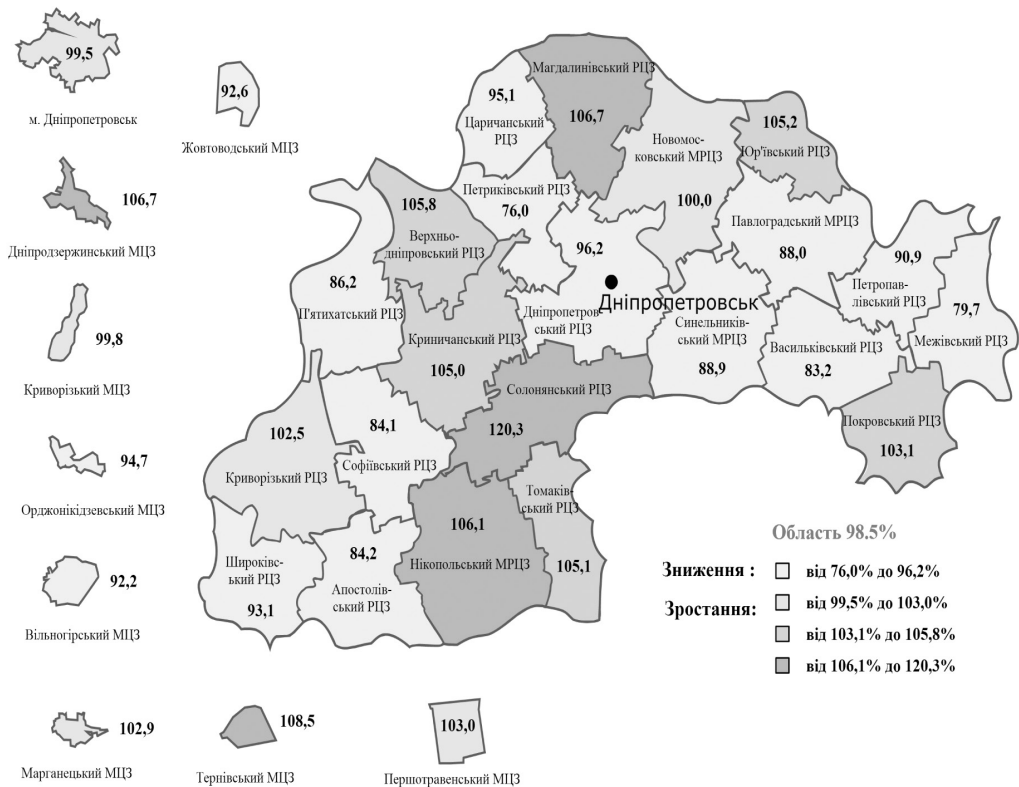

Рис. 2. Темпи зростання (зниження) кількості незайнятих громадян, які перебували на обліку в Дніпропетровській службі зайнятості у січні – серпні 2012 р. (у відсотках до січня – серпня 2011 р.)

вало 3 особи, що на рівні відповідного періоду торік. При цьому, якщо в місті Дніпропетровську на 1 вакансію претендувало 2 незайнятих громадянина, то у Петропавлівському РЦЗ – 39, Покровському РЦЗ – 15, Орджонікідзенському та Жов-

товодському МЦЗ, Петриківському, Царичанському, Криничанському РЦЗ – 11. Значною проблемою є невідповідність попиту на робочу силу та її пропозиції у професійно-кваліфікаційному розрізі (табл. 1).

Таблиця 1

Стан ринку праці в Дніпропетровській області у 2012 р.

№ з/п	Центри зайнятості у Дніпропетровській області	Співвідношення незайнятих громадян та вакансій, зареєстрованих у Дніпропетровській службі зайнятості, станом на 01.09.2012	Рівень охоплення незайнятого населення активними заходами сприяння зайнятості у Дніпропетровській області протягом січня-серпня 2012 р., %	Середня тривалість пошуку роботи у січні – серпні 2012 р., дн
Міські та міськрайонні центри зайнятості (МЦЗ)				
1	Дніпропетровський міський центр зайнятості	2	64,7	57
2	Дніпродзержинський міський центр зайнятості	5	55,7	57
3	Криворізький міський центр зайнятості	2	56,3	48
4	Марганецький міський центр зайнятості	7	59,8	60
5	Нікопольський міськрайонний центр зайнятості	5	57,3	46
6	Новомосковський міськрайонний центр зайнятості	8	50,0	93
7	Орджонікідзенський міський центр зайнятості	11	63,7	46
8	Павлоградський міськрайонний центр зайнятості	1	63,3	49
9	Жовтоводський міський центр зайнятості	11	48,8	115
10	Синельниківський міськрайонний центр зайнятості	5	66,9	123
11	Вільногірський міський центр зайнятості	5	71,6	63
12	Першотравенський міський центр зайнятості	3	61,7	30
13	Тернівський міський центр зайнятості	3	66,9	42
Районні центри зайнятості (РЦЗ)				
14	Апостолівський районний центр зайнятості	8	66,3	125
15	Васильківський районний центр зайнятості	5	93,0	132
16	Верхньодніпровський районний центр зайнятості	6	73,1	117
17	Дніпропетровський районний центр зайнятості	10	89,4	130

№ з/п	Центри зайнятості у Дніпропетровській області	Співвідношення незайнятих громадян та вакансій, зареєстрованих у Дніпропетровській службі зайнятості, станом на 01.09.2012	Рівень охоплення незайнятого населення активними заходами сприяння зайнятості у Дніпропетровській області протягом січня-серпня 2012 р., %	Середня тривалість пошуку роботи у січні – серпні 2012 р., дн
18	Криворізький районний центр зайнятості	3	70,8	111
19	Криничанський районний центр зайнятості	11	66,6	149
20	Магдалинівський районний центр зайнятості	2	73,5	112
21	Межівський районний центр зайнятості	5	100,6	127
22	Петриківський районний центр зайнятості	11	84,3	129
23	Петропавлівський районний центр зайнятості	39	80,5	110
24	Покровський районний центр зайнятості	15	71,5	161
25	П'ятихатський районний центр зайнятості	6	120,2	90
26	Солонянський районний центр зайнятості	4	77,0	133
27	Софіївський районний центр зайнятості	5	80,2	74
28	Томаківський районний центр зайнятості	8	75,5	117
29	Царичанський районний центр зайнятості	11	64,7	146
30	Широківський районний центр зайнятості	6	70,0	112
31	Юр'ївський районний центр зайнятості	4	110,4	125

У січні – серпні 2012 р. у базі вакансій Дніпропетровської обласної служби зайнятості налічувалось майже 64,5 тис. вільних робочих місць, що на 0,3% більше, ніж торік, але слід зазначити, що кількість замовлених вакансій ще не досягла докризового рівня [1]. Разом з тим зменшилась кількість замовлених роботодавцями вакансій у Синельниковому, Тернівці а також у Васильківському, Верхньодніпровському, Межівському, Петриківському Бабушкінському, Жовтневому та Кіровському районах м. Дніпропетровська, м. Новомосковську, Марганеці, Жовтих Водах, Орджонікідзе, Солонянському, Софіївському, Томаківському та Царичанському районах [1]. Більше полови-

ни вакансій області зосереджено у м. Дніпропетровську, Кривому Розі та Дніпродзержинську. Серед вакансій, заявлених роботодавцями області, найбільша питома вага (42%) належить посадам за робітничими професіями. Переважним попитом на ринку праці користуються слюсарі, водії, електрогазозварники, продавці, електрослюсарі, електромонтери, охоронці, токарі, монтажники тощо. Понад 31% вакансій передбачені для працевлаштування службовців. При цьому найбільша потреба існує в медичних працівниках (лікарях, сестрах медичних, фельдшерах), фахівцях та інженерах. Із загальної кількості вакансій майже 27% – це вакансії для осіб, що займали місця, які не по-

требують спеціальної підготовки або для осіб без професії, зокрема, вакансії підсобних робітників, прибиральників, двірників тощо.

Негативним явищем на ринку праці області є збільшення довготривалого безробіття серед осіб, які перебували на обліку в службі зайнятості. Середня тривалість безробіття в області у 2012 р. склала 3 місяці. Найдовше безробітні перебувають на обліку в Криничанському, Царичанському та Солонянському районах (понад 4,5 місяця).

Аналіз професійної структури безробіття за січень – вересень поточного року показав, що ринок праці Дніпропетровській області – це ринок незадоволених пропозицій, який сформувався в результаті зменшення обсягів виробництва на більшості підприємств, територіальних диспропорцій і структурної невідповідності попиту і пропозиції робочої сили на ринку праці.

У ході дослідження з'ясувалося, що дані офіційної статистики занижують реальну кількість безробітних. Сільські жителі через віддаленість проживання і істотні витрати на транспортні послуги, а також особи, звільнені за порушення трудової дисципліни, не реєструються в службах зайнятості. Рівень реєстраційного безробіття у Дніпропетровській області склав 2% у 2011 р. від кількості економічно активного населення. У результаті зростання конкуренції за робоче місце відзначено зростання напруженості на реєстраційному ринку праці області, яке характеризується числом незайнятих громадян, що перебувають на обліку, та осіб, які претендують на одну вакансію. При цьому в сільських муніципальних утвореннях в середньому на 1 вакансію припадає майже 9 чоловік, у містах – 5. Для сільського населення найбільшою мірою, характерне сезонне безробіття. На сільськогосподарських підприємствах потреба в робочій силі зростає у весняно-літній період, саме в цей час більша частина безробітних отримує можливість реально працювати.

Тому проблема отримання об'єктивної інформації щодо рівня безробіт-

тя стоїть не тільки перед Дніпропетровською областю, але і в цілому Україною. Не маючи точних даних, неможливо розробити і реалізувати ефективну програму щодо скороченню безробіття.

Ситуація, що склалася, свідчить про наявність серйозних обмежень мобільності трудових ресурсів в Україні, які негативно впливають на ринок праці. У цьому зв'язку в переліку актуальних заходів економічної політики особлива увага має приділятися забезпеченню географічної мобільності трудових ресурсів, тобто підвищенню ефективності використання робочої сили. Переміщення працівників з одного району в інший буде сприяти зниженню напруженості на ринках праці у депресивних містах та районних центрах, а також вирівнюванню рівнів заробітної плати і реальних доходів населення Дніпропетровської області.

Незмінним в арсеналі засобів здійснення політики на ринку праці залишається пакет активних та пасивних заходів регулювання. Досвід країн з розвинутою ринковою економікою показує, що заходи активної політики зайнятості ефективні, якщо на них витрачається не менше половини всіх коштів, що виділяються на боротьбу з безробіттям.

На жаль, доводиться констатувати, що з усього пакету заходів в Україні домінує виплата допомоги з безробіття. Якщо врахувати, що значна частина коштів спрямовується на розвиток самої служби зайнятості, то така модель фінансування обумовлює швидше мультиплікацію безробіття, ніж ефективну політику зайнятості.

Активні заходи, так чи інакше, сприяють заповненню вакантних робочих місць і задовольняють попит на оплачувану зайнятість. Пасивна міра – виплата допомоги з безробіття – тому і називається пасивною, що жодного стосунку до сприяння зайнятості не має, а лише виконує функцію соціальної підтримки.

Інструментами активної політики зайнятості є створення нових робочих місць, сприяння малому і середньому бізнесу (самозайнятості), підготовка та перепід-

готовка кадрів, субсидована зайнятість, міграційна політика та громадські роботи. У Дніпропетровській області поширено такий інструмент державної політики зайнятості. Доказом цього твердження є те, що за сприянням Дніпропетровської обласної служби зайнятості у січні – серпні 2012 р. отримали роботу 35 146 осіб, у тому числі: молодь – 18 886 осіб; вивільнені працівники – 795 осіб; інваліди – 516 осіб; інші громадяни, для яких передбачені додаткові гарантії зайнятості – 3589 осіб.

Шляхом надання дотацій роботодавцям допомогу отримали 1212 осіб; за рахунок виплати допомоги з безробіття одноразово – 446 осіб. Проходили професійне навчання 9883 особи. Брала участь в оплачуваних громадських роботах 11987 осіб.

Проте державна активна політика зайнятості не повинна обмежуватись проведенням заходів щодо сприяння працевлаштуванню. На наш погляд, дійсно суттєвим важелем політики зайнятості є регулювання індивідуального та сукупного попиту на робочу силу.

Висновки. Стратегічні рішення у сфері державного регулювання зайнятості повинні мати комплексний характер і лежати в площині забезпечення зростання виробництва і створення нових робочих місць з одночасним розгортанням програми перенавчання та підвищення кваліфікації працівників. Що стосується вирішення проблеми безробіття, то вирішити її можна, на наш погляд, тільки за допомогою комплексної програми, яка могла б включити в себе:

1) підтримку малого та середнього бізнесу (скорочення податкового та адміністративного навантажень);

2) перепрофілювання та навчання громадян, які втратили роботу;

3) захист національного ринку праці;

4) підтримку трудової і підприємницької ініціативи громадян;

5) допомогу у працевлаштуванні громадян, які мають труднощі в пошуку роботи (інваліди, особи неповнолітні віком від 14 до 18 років; громадяни віком від 18 до 20 років з числа випускників, які шукають роботу вперше);

6) заохочення роботодавців, які зберігали діючі та створили нові робочі місця;

7) координацію діяльності державних органів, професійних спілок, інших представницьких органів працівників і роботодавців у розробці та реалізації заходів щодо забезпечення зайнятості населення;

8) міжнародне співробітництво у вирішенні проблем зайнятості населення.

Таким чином, комплексний підхід до системи зайнятості, заходів її регулювання і соціального захисту населення, на наш погляд, дозволить пом'якшити соціальну напруженість у сфері трудових відносин.

Список використаної літератури

1. Офіційний сайт головного управління статистики у Дніпропетровській області [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.dneprstat.gov.ua>

2. Офіційний сайт Державного комітету статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua>

3. Федерація роботодавців України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ua.fru.org.ua>

4. Міжнародна організація праці [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ilo.org.ua>

В статье показана динамика и состояние процессов, происходящих в социально-трудовой сфере Днепропетровской области.

Ключевые слова: население, рынок труда, занятость населения, уровень оплаты труда, безработица.

The article shows the dynamics and status of the processes occurring in the social sphere of Dnipropetrovsk region.

Key words: population, labor market, employment, salary levels, unemployment.

Надійшло до редакції 1.10.2012.